

ця. Усіх працюючих об'єднує один роботодавець [7].

Насамкінець, зазначимо, що Міністерству праці та соціальної політики України слід розробити методичні рекомендації щодо порядку організації та проведення загальних зборів трудових колективів аналогічно методичним рекомендаціям про запровадження підсумованого обліку робочого часу та гнучкого режиму робочого часу на підприємствах, в установах і організаціях галузей народного господарства. Ці акти мають рекомендаційний характер, але чесно кажучи, кожне слово цих рекомендацій є цінним для запровадження таких режимів роботи.

Список літератури: 1. О.В. Скрипнюк Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика) – С. 5–6. 2. Кодифікація трудового законодавства України. Монографія за ред. Хуторян Н.М., Іншина М.І., Прилипка С.М., Ярошенка О.М. Харків, видавництво ФІНН, 2009 р. – С. 118–130. 3. Трудове право Росії. – 2004. – № 12. – С. 26-30. 4. Экономика труда и социально-трудовые отношения: Учеб. пособие. – К.: Кондор. – 2003. –С. 105. 5. Волгин Н.А., Волгина О.И. Оплата труда: японский опыт и российская практика: Учебное пособие. Узд-во «Дашков и К». – 2004. – С. 508. 6. Аналитический обзор основных направлений стратегии социальной сплоченности. // Труд зарубежом. – 2009. – № 1. – С. 17-41. 7. В. Костюк. Чи є трудовий колектив суб'єктом трудового права? // Праця і зарплата. – 2009. – № 4. – С. 6-7.

В.В. ЄРЬОМЕНКО, к.ю.н, доцент

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ІРАЦІОНАЛЬНЕ ТЛУМАЧЕННЯ АКТИВ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

1. Проблема використання раціональних і ірраціональних засобів при тлумаченні актів законодавства про працю ніколи не тільки не досліджувалась, а навіть не ставилась вчепими, що досліджували проблеми колізій на матеріалах трудового законодавства [1]. Не зверталась увага на цю проблему і в загальнотеоретичних і галузевих дослідженнях проблем тлумачення актів законодавства (права, правових норм). Але вона не може буди вирішена сама собою. Не виключено, що воно так і буде, тоді цю проблему треба осмислити та зробити висновок або про необхідність її вирішення на науковому підґрунті або про те, що науковому пізнанню вона не піддається.

Для потреб тлумачення актів законодавства про працю проблема використання раціональних і ірраціональних засобів є особливо актуальною, бо трудове право є молодою галуззю права, а наука

трудового права – молодією галуззю науки. Для порівняння зазначимо, що досвід тлумачення цивільно-правових актів накопичувався більше двох тисячоліть. Найгостріші проблеми тлумачення кримінальних законів заціпає ще Цицерон [2, с. 360].

Суть проблеми полягає в тому, що науковці і фахівці-практики недвозначно скептично висловлювались стосовно можливості використання раціональних засобів тлумачення актів законодавства. Йдеться про Ф.К. ф. Савінї, якого вважають основоположником юридичної герменевтики (мабуть же, – ірраціональної) та про його учня – Г.Ф. Пухту. Дещо пізніше серед прибічників ірраціонального тлумачення актів законодавства повстала могутня постать американського судді і професора О. Голмса. В енциклопедичному виданні пишуть, що, на його думку, «життя права ... не має логіки. Воно має досвід» [3, с. 337]. Судячи за епіграфом, який С.В. Шевчук вибрав для своєї монографії (це слова Ю. Темірканова: «Музыка таится не в черных значках, испещряющих партитуру, а в незаполненном пространстве между ними») [4], як раз цей науковець і практик є сучасним послідовником концепції ірраціонального тлумачення актів законодавства.

Є.В. Васильовський, на протигагу ірраціоналістичній концепції, створив раціоналістичне вчення про тлумачення цивільних законів, яке є прийнятним в основній своїй частині для всіх галузей права [5]. Воно було розвинуто в наші дні [6].

Якщо оцінювати ці дві протилежні концепції за критерієм авторитету їх творців у світовій юридичній науці, то автори раціоналістичної концепції явно програють. Якщо ж вибирати концепцію, якої потребує правова система України за сучасних умов, то слід надати перевагу раціоналістичній концепції. Цей вибір обумовлений тією ситуацією, що склалась в Україні. Усі визнають, що в Україні здійснюється розбудова правової держави і правової системи. У розвинених країнах Європи та Північної Америки правові системи створювались методом спроб та помилок впродовж століть. Україна має побудувати сучасну правову систему впродовж найкоротшого строку. На підставі інтуїції та досвіду вирішити цю проблему можна тільки впродовж століть. Впровадження раціональної концепції тлумачення нормативно-правових актів дасть змогу створити сучасну правову систему впродовж найкоротшого строку.

3. Звертаючись до нормативних положень, що регулюють трудові та пов'язані з ними відносини, можна, однак, помітити, що вимозі раціоналізму не слідує ні правотворчі органи, ні практика

правозастосування, ні наука. Це помітно уже на прикладі законів. Стосовно підприємницької діяльності в Конституції України не тільки визнається відповідне право кожного, а й встановлюються обмеження та передбачається можливість їх встановлення законами (ст. 42). Стосовно права на працю Конституція не встановлює і не передбачає встановлення законами будь-яких обмежень (ст. 43). І все ж законодавець встановлює численні обмеження права на працю, зокрема шляхом заборони сумісництва. Зрозуміло, що при цьому він керувався найвищими мотивами, ймовірно, вищими, ніж Конституція України. Навіть для нотаріусів, які ніколи нікому ніякої шкоди не робили, заборонили виконання іншої оплачуваної роботи, крім викладацької, наукової та творчої. Однак раціональне тлумачення ст. 43 Конституції, в тому числі і з урахуванням принципу верховенства права, закріпленого в ч. 1 ст. 8 Конституції, не дає жодних підстав для висновку про те, що Конституція допускає будь-які обмеження права на працю, крім тих, що встановлені нею самою. І все ж практика правозастосування пішла шляхом не раціонального, а ірраціонального тлумачення і застосування ст. 43 Конституції.

4. Інше вогнище ірраціоналізму – це тлумачення засад (основних засад, принципів) законодавства про працю. Є радянський спадок не просто ірраціонального тлумачення засад, а навіть їх ігнорування. Цей спадок треба долати: раз засади (основні засади, принципи) включили до змісту законодавчого акту, їх треба раціонально тлумачити і застосовувати. Але ж, як це зробити, коли до ст. 3 проекту Трудового кодексу під рубрикою «основні засади» включили норми прямої дії (заборона примусової праці, заборона дитячої праці, забезпечення права працівників і роботодавців на свободу об'єднання для захисту своїх прав та інтересів тощо), декларації (забезпечення повної зайнятості працівників, створення належних, безпечних і здорових умов праці та відпочинку) і норми-гібриди, в яких поєднуються норми прямої дії і декларації (свобода праці, рівність прав і можливостей працівників, у тому числі гендерної рівності, створення працівникам рівних можливостей щодо їх професійного зростання, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації тощо). Якщо не йти шляхом суто раціоналістичного тлумачення положень ст. 3 проекту Трудового кодексу, а керуватись інтуїцією, що є ірраціональним засобом тлумачення, то можна знайти тільки один варіант, який буде полягати в ігноруванні ст. 3 проекту Трудового кодексу.

Виправдовуючи правильність змісту ст. 3 проекту Трудового кодексу, його розробники можуть послатись тільки на вину колег із

Росії, які не доопрацювали ст. 2 ТК РФ, із якої скомпонована ст. 3 проекту Трудового кодексу України. Але ж їх ніхто не заставляв запозичувати у сусідів гірше, а не краще.

5. Законодавець підштовхує до ірраціонального тлумачення положень актів законодавства про працю також шляхом невиправданого ускладнення або нечіткого викладення нормативного матеріалу. Так, розірвання трудового договору з ініціативи працівника є масовим явищем. Але тільки недавно в науковій літературі за допомогою раціональних засобів була дана задовільна інтерпретація ст. 38 КЗпП у частині права працівника, який подав заяву про звільнення з роботи, відкликати цю заяву [6, с. 178-179]. Дуже важко інтерпретувати без застосування відповідних раціональних засобів ст. 95 КЗпП, відповідно до якої мінімальна заробітна плата виплачується «за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт)». Раціональна інтерпретація цього законодавчого положення дається в одному із науково-практичних видань [7, с. 267-269]. Такі приклади можна продовжувати майже до безкінечності.

Тенденція до ускладнення законодавства про працю та до зниження рівня його формальної визначеності помітна і при порівнянні чинного Кодексу законів про працю з проектом Трудового кодексу. Практика роботи з проектом Трудового кодексу, якщо він набуде характеру законодавчого акта, підштовхне до посилення ірраціоналістичної тенденції тлумачення нормативно-правових актів. Для прикладу наведемо текст частини ст. 98 Проекту Трудового кодексу: «За наявності умов економічного, технологічного, структурного, організаційного характеру (ліквідація, злиття, приєднання, перетворення, репрофілювання юридичної особи – роботодавця, зміни в організації виробництва та праці), якщо використання праці працівника стає для роботодавця неможливим або недоцільним, допускається розірвання трудового договору за його ініціативою у зв'язку зі скороченням чисельності або штату працівників». Отже, відповідно до проекту Трудового кодексу звільнення працівників на підставі, що розглядається, допускається за умов, що не тільки мало місце скорочення, але також мали місце зазначені зміни і при цьому використання праці працівника стало неможливим або недоцільним. Але ж як неможливість може тлумачитись тільки така ситуація, коли роботодавець узагалі не може створити нове робоче місце спеціально для даного працівника, тобто зазвичай роботодавець має можливість, про яку йдеться. Що стосується доцільності, то це вкрай невизначене поняття. І суду при розгляді трудового спору буде вкрай трудно

вирішити питання про наявність такої умови, за наявності якої допускається розірвання трудового договору. Можна здогадуватись, що ця проблема буде вирішена за рахунок інтуїції.

6. Слід також мати на увазі і схильність фахівців-юристів до інтуїтивного тлумачення актів законодавства. Отже, спільними зусиллями правотворчих органів і органів правозастосування створюються передумови для подальшого розвитку ірраціоналістичної тенденції тлумачення актів трудового законодавства. Між тим, цю тенденцію треба долати.

Список літератури: 1. Аленина І.В. Колізії в трудовому праві. Дисс... канд. юрид. наук. – Омськ. – 2000. – 196 с. 2. Муромцев С. Гражданское право Древнего Рима. – М. – 1983. – 697 с. 3. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 6. – К.: Українська енциклопедія. – 2004. – 768 с. 4. Шевчук С.В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. – К.: Реферат. – 2007. – 640 с. 5. Васильковский Е.В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов. – М.: Центр ЮрИнфоР. – 2002. – 608 с. 6. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. В 4 т. Т. 4. Методологія тлумачення нормативно-правових актів. – К.: Юридична книга. – 2008. – 848 с. 7. Науково-практичний коментар законодавства України про працю /За ред. В.Г. Ротаня. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ. – 2010. – 584 с.

Ю.Ю. ІВЧУК, к.ю.н.

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

За умов реформування трудового права й законодавства, коли існує безліч різноманітних підходів до аналізу системи галузі трудового права, її суттєвих характеристик, на нашу думку, найкращий шлях наукового дослідження – застосування системного підходу до аналізу та вивчення даної проблематики. Важливість системного підходу у вивченні явищ і процесів соціальної дійсності неодноразово підкреслювали у науковій літературі. Основною заслугою системного підходу є те, що він дає можливість зберегти та розвинути принцип цілісності у вивченні того чи іншого предмета дослідження, охопити не тільки основні, а й усі супровідні явища і, таким чином, встановити та проаналізувати у сукупності цілісний процес виникнення та розвитку відповідного предмета, встановити його основні зв'язки, зони впливу. Саме зазначений підхід відповідає завданням реалізації у житті суті діалек-